
KİLİT DENETİM KONULARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER: BİST KOBİ ÖRNEĞİ

İdris VARICI¹, Fevziye KALIPÇI ÇAĞIRAN²

Öz

Son yıllarda denetim raporlarına olan güvenin azalması, işletme skandallarının ve denetim şirketlerine açılan davaların artması nedeniyle düzenleyici kuruluşlar harekete geçmiş, denetim raporlarında birtakım yenilikler yapılmıştır. Bu yeniliklerin en önemlilerinden biri kilit denetim konularının bağımsız denetim raporlarında açıklanması gerekliliğidir. Anılan gereklilikle birlikte kilit denetim konuları denetim alanında araştırılacak temel konulardan biri haline gelmiştir.

Denetçinin muhakemesi doğrultusunda belirlenmekte olan kilit denetim konuları farklı işletmelerde farklı sayıda raporlanabilmektedir. Böylesine bir farklılaşma açıklanan kilit denetim konusu sayısına etki edebilecek birtakım faktörler olduğunu düşündürmektedir. Bu çalışmanın amacı denetim raporlarında yer alan kilit denetim konularını nicelik bakımından etkileyen faktörleri tespit etmektir. Bu amaçla BİST KOBİ Sanayi Endeksinde işlem gören işletmelerin denetim ve finansal raporları analiz edilmiştir. Araştırmanın sonunda açıklanan kilit denetim konusu sayısına denetçi türünün, işletme büyüklüğünün ve likidite açısından cari oranın etki ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kilit Denetim Konusu, Denetim Raporu, BİST KOBİ.

JEL Sınıflandırması: M41, M42.

FACTORS AFFECTING KEY AUDIT MATTERS: BİST SME CASE

Abstract

In recent years due to do decreasing reliance on the audit report, increasing business scandals and number of lawsuits against audit companies, regulatory institutions have promulgated new regulations in terms of audit reports. One of the most important issue of these amendments is requirement of key audit matters in the independent auditor's reports.

Key audit matters are determined in accordance with the auditor's judgment, different number of key audit matters may be reported in different entities. In this sence, it is considered that there are some factors that may have effect on the number key audit matters disclosed. The purpose of this research is to identify factors that affecting quantitatively key audit matters in audit reports. In line with the aim of the study, the audit and financial reports of the enterprises listed in the BİST SME Industry Index were analyzed. At the end of this research, it has been determined that auditor type, firm size and current ratio in terms of liquidity have affect on the number of key audit matters disclosed.

Keywords: Key Audit Matter, Audit Report, BİST SME.

JEL Classification: M41, M42.

---

¹ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, idris.varici@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1825-0289

² Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, fevziye.kalipci@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2443-1265

1. Giriş

Son yıllarda hem teoride hem de pratikte denetim raporlarının işletme ile ilgili karar alacakların bilgi ihtiyacını karşılamadığı ifade edilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda denetim alanında kalite konusunda iyileştirmelerin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Li, 2020: 400, Vanstraelen vd., 2012). Denetim raporu bir işletmenin denetim sürecinin sonucunu bildirdiğinden özelde işletmeye fon sağlayan yatırımcı ve kreditorler, genelde ise bütün bilgi kullanıcıları açısından raporun daha bilgilendirici, şeffaf ve güvenilir olması beklenmektedir.

Bununla birlikte işletme skandalları ve denetim şirketleri aleyhine açılan davalar önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Denetçiler aleyhine açılan davaların artması muhasebe mesleğinin itibarını zedeleme gibi istenmeyen sonuçlara yol açmaktadır. Muhasebe meslek kuruluşları, yeni denetim standartları yayınlarak denetçi raporunun biçimini, içeriğini ve ifadesini yenileyip bu olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar (Leung ve Chau, 2001: 182). Çünkü denetimde bilgi kullanıcılarının beklentileri ile denetçilerin yaptıkları arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Özellikle denetim raporlarının formatının artık sıradanlaşması ve denetlenen işletme ile ilgili pek bilgi içermemesi bu uyumsuzluğu artırmaktadır.

Bir denetimde hangi işlemlerin yapıldığı işletmenin dışında bulunan paydaşlar-bilgi kullanıcıları açısından bilinmemektedir. Genelde bilgi kullanıcıları açısından denetimden beklenen, işletmede meydana gelebilecek usulsüzlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Ancak denetçi kendi görevinin denetim standartları kapsamında denetimini icra etmek olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda örneğin, denetçi bütün mali bilgileri denetlemek yerine örnekleme yöntemine başvurarak denetimini gerçekleştirip işletmenin genel durumu hakkında kanaat bildirmektedir. Örnekleme yöntemini tercih ederek yaptığı denetim sürecinde de denetim kanıtlarını kullanmaktadır. Eğer denetim kanıtlarında bir yetersizlik mevcutsa denetimin çıktısı da beklentiyi karşılamayabilmektedir. Bu nedenle denetim raporları işletmenin mali ve operasyonel durumu hakkında yüzde yüz güvence veren bilgilendirme araçları değildir. Denetçinin denetim raporlarında ifade ettiği güvence makul güvencedir. Bu nedenlerle taraflar arasında bir beklenti boşluğu oluşabilmektedir. Bu beklenti boşluğunu azaltmak adına denetim raporlarında birtakım yenilik ihtiyacı ortaya çıkmış, anılan ihtiyaç doğrultusunda denetim raporları yeniliklerle birlikte revize edilmiştir. Geline nokta standart belirleyen düzenleyici kuruluşlar (PCAOB, IAASB, FRC gibi)³ denetim raporlarından yararlanan bilgi kullanıcılarının güvenini yeniden inşa etmek ve sermaye piyasasının kaliteli denetim raporu ihtiyacını karşılamak için denetçi raporunun içeriğini revize etmiş, revize sonucunda IAASB denetim raporunda kilit denetim konularının açıklanmasını gerekli kılan bir denetim standardını gerekli görmüştür. Bu standartla birlikte denetim raporunun iletişim değeri artırılmak istenmektedir (Altawalbeh ve Alhajaya, 2019: 50).

Kilit denetim konuları denetçiler tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili daha şeffaf ve kaliteli bilgi sunması bağlamında raporların iletişim değerini artırmaktadır. Aynı zamanda kilit denetim konuları zaman içinde değişen bilgi kullanıcılarının beklentilerini de karşılamaya yardımcı olacaktır (Suttipun, 2020: 27).

Kilit denetim konuları denetim raporlarında farklı sayı ve niteliklerde yer almaktadır (Vik ve Walter, 2017; Pries ve Scott, 2018; Kalıpçı Çağırın ve Varıcı, 2019). Bu çalışmanın amacı, kilit denetim konularının farklı sayıda olmasını etkileyen faktörleri tespit etmektir. Bu amaçla Borsa İstanbul KOBİ Sanayi Endeksi'nde faaliyet gösteren işletmelerin 2019 yılına ait denetim raporları ve finansal tabloları analiz edilmiştir. Kilit denetim konuları üzerinde ulusal literatürde çalışmalar yapılmış olmasına rağmen kilit denetim konusuna etki edebilecek faktörlere yönelik akademik çalışma yeterli değildir. Bu konudaki boşluk dikkate alındığında çalışma ile, Türkiye örnekleme için yeni bilgiler üretmek literatüre katkı sunmak hedeflenmektedir.

³ PCAOB (Public Company Accounting Oversight Board), Amerika'da Halka Açık Şirketler Muhasebe Denetim Kurulunu, IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board) Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulunu ve FRC (Financial Reporting Council) Finansal Raporlama Konseyini ifade etmektedir.

2. Yeni Denetim Raporları ve Kilit Denetim Konuları

Denetim raporları işletmenin belli bir dönemine ait finansal raporlarının doğruluğuna yönelik makul güvence verilen detaylandırılmış bir görüştür. Bu bağlamda denetim raporu kullanıcıların yatırım kararlarına dayanak oluşturması bakımından önemli bilgi içeren bir belge olarak ifade edilmektedir (Ferreira ve Morais, 2019: 264). Ancak bu belgenin içeriğinde yer alan bilgilerin yeterliliği yapılan çalışmalarda da bir inceleme konusu olmuştur. Örneğin Sertifikalı Finansal Analistler Enstitüsü'nün (CFA-Chartered Financial Analyst) yaptığı anket çalışmasında, bilgi kullanıcılarının sadece %37'si denetçi raporlarının doğru bilgi içerdiğini bildirmişlerdir (Gray vd., 2011: 660-661; Kalıpçı Çağırın ve Varıcı, 2019: 195). Gelinen noktada denetim raporunun içeriği ve formatı konusunda eleştirilerin arttığı ifade edilebilir.

Denetim raporlarının formatı uzun süredir araştırmacıların ve düzenleyici kuruluşların gündeminde yer almaktaydı. Son düzenleme teklifleri ile araştırma raporları, eski standart denetim raporunun bilgi kullanıcılarına uygun bilgiler sunmadığını ifade edip tartışmanın boyutunu genişletmiştir. 2011 yılında IAASB ve PCAOB denetçi raporunun değiştirilmesi önerisinde bulunmuş ve ilgili taraflara birtakım seçenekler sunulmuştur. Benzer şekilde Avrupa Komisyonu (EC-European Commission) denetim politikası ile ilgili yeşil kitabını yayınlamış ve bu kitapta denetim raporunda ne tür bilgilerin sağlanması gerektiğini ve bilgi kullanıcılarına daha fazla bilgi sağlamak için denetim raporunun içeriğinin genişletilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Vanstraelen vd., 2012: 194). Benzer şekilde Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD yeni düzenlemeler için harekete geçmiş, bu düzenlemelerle bilgi kullanıcılarının beklentilerini karşılayacak ve denetçilerle bağlantılarını güçlendirecek birtakım yenilik çalışmalarını uygun görmüşlerdir. Ancak bu gelişmelerden önce Polonya gibi bazı ülkelerin bilgi kullanıcılarına daha fazla bilginin sunulması için standart denetim raporunun yanında ek bir rapor hazırlama gibi bir deneyime sahip olduğu durumlar da söz konusudur (Dobija vd., 2013). Bu gibi iyi örnek uygulamalarını bütün dünyada yaygınlaştırmak adına yapılan düzenlemelerle yeni denetim raporu formatının niteliği ve niceliği genişletilmiştir.

Yaşanan gelişim ve değişimlere bağlı olarak Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB) 2015 yılında Uluslararası Denetim Standardı (ISA-International Standard on Auditing) 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetim Raporlarında Bildirilmesi standardını yayınlamıştır. Borsaya kayıtlı şirketlerin tam set mali tablolarının denetimlerine uygulanacak olan bu standardın 15 Aralık 2016 veya sonrasında sona eren hesap dönemleri için geçerli olduğu bildirilmiştir (www.iaasb.org). Türkiye'de de Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 701 Kilit Denetim Konularının Denetim Raporlarında Bildirilmesi standardı borsada faaliyet gösteren işletmelerin 1 Ocak 2017 tarihinde ve sonrasında, Türk Ticaret Kanunu uyarınca bağımsız denetime tabi diğer işletmelerin 1 Ocak 2018 tarihinde ve sonrasında başlayan hesap döneminde uygulanmak üzere 9 Mart 2017 tarih ve 30002 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır (www.resmigazete.gov.tr). Anılan standartla birlikte denetim raporunda yeni bir bölüm getirilmekte ve denetçilerin finansal tablolarda en önemli gördüğü veya denetim esnasında en fazla zaman harcanan konular ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır. Burada hangi konuların en önemli olduğunun kararı denetçinin muhakemesine bırakılmıştır (Ferreira ve Morais, 2019: 264; Dogan ve Arefaine, 2017: 2).

Kilit denetim konularının denetim raporlarında yayınlanmaya başlanması ile işletme yönetimlerinin raporlamalarında da kalitenin ve şeffaflığın artması beklenmektedir. Çünkü kilit denetim konularının denetim raporlarında yer alacağını bilen işletme yönetimi yönetici tahminlerinin, politikalarının ve kararlarının daha fazla inceleneceğini öngörebilmektedirler. Bu anlamda Klueber vd. (2018) yaptıkları çalışmada kilit denetim konularını da içerecek şekilde yeni denetim raporlarının hazırlanması ile birlikte geleneksel denetim raporunun hazırlandığı zamana göre yönetimin daha az kazanç yönetimi faaliyetlerine başvurduklarını ve kilit denetim konuları sayesinde yönetimin hazırladığı finansal raporların da daha kaliteli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu aslında işletmeye fon sağlayan tarafların da bir anlamda beklentisini karşılayan bir sonuçtur.

Öte yandan kilit denetim konularının denetim raporlarında açıklanması ile birlikte işletmenin riskli alanlarının tespiti önem kazanmıştır. Örneğin Kalıpçı Çağırın ve Varıcı'nın (2019) yaptıkları

çalışmada kilit denetim konularının %13 düzeyinde ciddi riskli alanların varlığı ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Çünkü kilit denetim konularının finansal bilgilerin önemli riskleri ile ilgili olanlarını açıklama zorunluluğu bulunmaktadır. Benzer şekilde Pérez-Pérez vd. (2021) tarafından yapılan çalışmada denetim raporlarının kilit denetim konuları ile genişletildiğinin ve finansal risklerin belirlenmesi açısından önemli sonuçlarının olduğu tespit edilmiştir.

Bilgi kullanıcılarının denetimden beklentisi ile gerçekleşen denetim arasında farklılıklar denetim boşluğu olarak anılmaktadır. Düzenleyici kuruluşlar kilit denetim konularını içeren yeni denetim raporlarının denetim boşluğunu doldurmak için tasarlandığını ifade etmektedirler. Bu beklenti boşluğunun sebeplerini araştıran ve beklenti boşluğuna çözüm üretilmeye çalışılan birçok araştırma yapılmıştır (Pérez-Pérez vd., 2021: 49). Bu çalışmaların en eskilerinden biri Porter'ın (1993) yaptığı çalışmadır. Anılan çalışmada beklenti boşluğunun nedenleri denetim raporları ile ilgili standartların eksik olması ve yetersiz performans olarak nitelendirilmiştir. Porter'ın yaptığı çalışmayı dayanak göstererek Masoud'un (2017) Libya'da yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar tespit edilmiş olup standartların eksik olması %49 ve performans eksikliğinin %15 düzeyinde etki ettiği belirlenmiştir. Ancak günümüzde bu iki nedenin geçerliliği tartışılabilir. Çünkü artık bilginin çok daha önemli hale geldiği son 20 yılda denetim raporunda işletmenin bir bakıma finansal fotoğrafını yayımlayan bir yapının oluşması beklenmektedir. Kilit denetim konularının denetim raporunda yer alması ile bu konu daha incelenebilir hale gelmiştir.

3. Teorik Çerçeve, Literatür Taraması ve Kilit Denetim Konularını Etkileyebilecek Faktörler

ISA 701 kilit denetim konularının denetim raporunda bildirilmesi standardına göre denetçi, denetlediği işletmenin karşılaştığı ve kilit denetim konusu olarak sınıflandırılacak bütün faaliyetleri belirlemelidir. Bu faaliyetler belirlenirken denetçinin mesleki muhakemesi ön plana çıkmaktadır (Sierra-García vd., 2019: 229). Denetçi mesleki muhakemesini kullanırken BDS 701'in sınıflandırmasından yararlanabilir. Buna göre kilit denetim konuları dönem içinde gerçekleşen önemli olay ve işlemler, yüksek belirsizliğe sahip muhasebe tahminleri, riskli alanlar ve diğer önem arz eden konular şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir (Kalıpçı Çağırın ve Varıcı, 2019: 196).

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi kilit denetim konularının içinde bulunduğu yeni denetim raporları ile denetim boşluğunun giderilmesi amaçlanmaktadır (Pérez-Pérez vd., 2021: 52). Ancak bu boşluğun denetim raporundan beklenti içinde olanlar bakımından hangi oranda giderildiğinin tespiti ancak bilgi kullanıcılarının bakış açılarıyla tespit edilebilir. İçerik bakımından olmasa da nicelik bakımından denetim raporlarında yer alan kilit denetim konuları sayısı bu boşluğun giderilmesi açısından önemli olabilir. Ancak BDS 701'de denetim raporlarında asgari olarak ifade edilmesi gereken kilit denetim konusu sayısı belirtilmemiştir. Dolayısıyla kilit denetim konuları sayılarının farklı faktörlerden etkilenerek değişiklik gösterebileceği beklenmektedir.

BDS 701'e göre işletmenin **sürekliliğini** devam ettirme konusunda ciddi şüphe oluşturabilecek önemli olay ve şartlarla ilgili bir belirsizliğin olması durumunda ilgili durumun BDS 570⁴ uyarınca ayrı olarak belirtilmesi gerekirken, önemli belirsizliğin olmadığı durumlarda BDS 701 uyarınca bildirimde bulunulabilir. İşletmenin önemli tutarda faaliyet zararının bulunması ve borç sözleşmelerine aykırı davranılması bunlara örnek olarak gösterilebilir (www.kgk.gov.tr). Ferreira ve Morais (2019) çalışmalarında işletmenin sürekliliği ile ilgili belirsizliğin denetçinin görüşüne etki eden bir unsur olduğunu, işletmenin geçmiş performansından yola çıkarak gelecekle ilgili denetçinin yargısıyla ortaya çıkarılabileceğini ifade etmişlerdir. Haron vd. (2009) yaptıkları çalışmada denetçi muhakemesine ve görüşüne etki edebilecek en önemli faktörlerin finansal göstergeler, kanıtlar ve açıklamalar olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre işletmelerin sürekliliği ile ilgili finansal göstergenin denetçinin görüşüne etki ettiğini tespit etmişlerdir. Yine Menon ve Schwartz (1987) yaptıkları çalışmada finansal anlamda sıkıntılı olan şirketlerle (son iki yılda zarar eden) ilgili denetçilerin işletmelerin sürekliliğine ilişkin şüpheler hakkında daha fazla açıklama

⁴ Bağımsız Denetim Standardı 570 "İşletmenin Sürekliliği" standardıdır.

yapmaya istekli olduklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda denetçi ve denetim şirketinin itibarını korumak ve dava olasılığını ortadan kaldırmak için denetçilerin süreklilik riski ile ilgili durumlarda daha fazla kilit denetim konusu açıklama girişiminde bulunulacağı beklenmektedir (Ferreira ve Morais, 2019: 267). Benzer şekilde Pries ve Scott (2018) yaptıkları çalışmada en çok kilit denetim konusunu içeren alanlarda işletmenin sürekliliği ile ilgili konuların da olduğunu tespit etmişlerdir. Yapılan çalışmalardan ve teoriden yola çıkarak son iki yıl içinde zarar eden şirketlerin (süreklilik bağlamında riskli) kilit denetim konusunun sayısını etkileyeceği düşünülmektedir.

H₁: Süreklilik riski açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.

Kilit denetim konusu sayısına etki edebilecek bir diğer değişkenin **denetçi türü** olduğu ifade edilebilir. Literatürde yer alan çalışmalarda denetim firması büyüklüğü ile denetim kalitesi arasında pozitif ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (DeAngelo, 1981; Salehi vd., 2019; Amahalu, 2017). Yapılan çalışmalarda denetim kalitesi ölçümünde denetim firmaları dört büyük (big four) ve dört büyük olmayan şekilde ayırma tabii tutulup, dört büyük şirketin daha kaliteli denetim yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır (Francis ve Yu, 2009; Pham vd. 2017; Mensah, 2019). Çünkü dört büyük denetim firmalarının müşteri kaybetme korkusunun olmadığı, bunun aksine küçük denetim firmalarının müşteri kaybetme durumunda sürdürülebilirlik açısından sorun yaşayacağı, bu nedenle denetlenen şirketin bilgilerini ifşa etme konusunda daha tutucu davrandıkları ifade edilmektedir (DeAngelo, 1981: 183). Ürdün’de yapılan bir çalışmada dört büyük denetim firmasının denetledikleri işletmeler hakkında, kilit denetim konuları vasıtasıyla daha fazla bilgi içeren ve daha uzun denetim raporları yayınlama eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Abdullatif vd., 2019: 54). Bu nedenle kilit denetim konusunda da benzer bir yaklaşımla dört büyük denetim firması tarafından denetlenen işletmelerle ilgili daha fazla kilit denetim konusu açıklanacağı beklenmektedir (Ferreira ve Morais, 2019: 266). Öte yandan 4 büyük denetim firması tarafından denetlenen işletmelerle ilgili daha az kilit denetim konusu açıklanan çalışmalar da (Boonlert-U-Thai vd. 2019, Yalçın 2020) bulunmaktadır. Sonuç olarak denetçi türünün kilit denetim konusu sayısını etkileyeceği düşünülmektedir.

H₂: Denetçi türü açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.

Kilit denetim konuları daha çok denetçinin dikkatini çeken önemli olayları ve önemli riskleri içermelidir. Önemli risklerin bulunduğu alanların işletmenin belli risklerini içermesi gerekmektedir. Bunlar örneğin **ilişkili taraf işlemleri** gibi önemli olağandışı işlemleri de içermelidir (Kitiwong ve Srijunpetch, 2019: 49). Denetimin kalitesi ile ilişkili taraf işlemlerinin düzeyinde bir azalma meydana getirilmesi beklenmektedir. Bu anlamda yapılan çalışmalarda ilişkili taraflar, ilişkili taraflara yapılan satışlar, ilişkili taraflardan alışlar, ilişkili taraflara borçlar ve ilişkili taraflardan alacaklar şeklinde ölçülmüştür (Abdullatif vd., 2019: 54). Yapılan çalışmalarda kilit denetim konularının içinde ilişkili taraf işlemlerinin de olduğu tespit edilmiştir (Li, 2017: 22; Kitwong ve Srijunpetch, 2019: 49; Kalıpçı Çağırın ve Varıcı, 2019: 198). Bu nedenle ilişkili taraf işlemlerinin kilit denetim konusu sayısını etkilemesi beklenmektedir.

H₃: İlişkili taraf işlemleri açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.

Öte yandan büyük işletmeler için denetçilerin daha fazla kilit denetim konusu açıkladıkları tespit edilmiştir. Bunun sebebinin büyük işletmelerin daha karmaşık yapıya sahip olmaları ve denetçiler açısından daha fazla risk içermeleri şeklinde açıklanmıştır. Ancak büyük işletmelerin denetçilere daha az kilit denetim konusu açıklamaları konularında baskı yapmaları da muhtemeldir (Pinto ve Morais, 2019: 155). Christofferson ve Grönberg (2018) Nastaq Stockholm borsasında faaliyet gösteren 188 firma üzerinde yaptıkları çalışmada şirket büyüklüğünün kilit denetim konusunu etkilediğini tespit etmişlerdir. İlgili çalışmada şirket büyüklüğü ölçümü için ise toplam varlıkların logaritması kullanılmıştır. Bu araştırmada da şirket büyüklüğü ile açıklanan kilit denetim konusu sayısı arasında bir ilişki beklenmekte olup, şirket büyüklüğünün kilit denetim konusu sayısını etkileyebileceği düşünülmektedir.

H₄: İşletme büyüklüğü açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.

Denetim raporunda yer alacak kilit denetim konuları bağlamında inceleme konusu yapılan diğer bir konu denetçi değişimidir. Örneğin; bazı araştırmalarda denetçinin görev süresi uzadıkça yönetimin lehine karar verme olasılığının arttığı (Pinto ve Morais, 2019; Kyriakou ve Dimitras, 2018), ihtiyari tahakkuklar üzerindeki etkisi ile dolaylı yoldan denetim kalitesini düşürdüğü, denetim süresi uzadıkça bağımsızlık ve tarafsızlıktan ödün verildiği (Qawqzeh vd., 2018: 1315), bu nedenlerle denetimin kalitesinde azalma (Ball vd., 2015) meydana gelebileceği ifade edilmektedir. Ancak çoğu araştırmada da (Ball vd., 2015) müşteri işletme hakkında yeterli bilgi sahibi olunması gibi çeşitli nedenlerle görev süresi ile denetim kalitesi arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Denetçinin görev süresini başka bir bakış açısıyla denetçi değişimi (görev süresinin kısa olması anlamında) ile ifade etmek mümkündür. Bu anlamda denetçi değişikliği ile denetim kalitesi arasında, denetçi bağımsızlığının artması gibi nedenlerle pozitif bir ilişki olduğunu iddia eden çalışmalar mevcuttur (Wang ve Zhu, 2018; Firth vd., 2012; Anis, 2014). Bu nedenle denetçinin görev süresi ile açıklanan kilit denetim konusu sayısı arasında negatif bir ilişki beklenmektedir (Pinto ve Morais, 2019). Bu çalışmada denetçi değişimi ile kilit denetim konusu sayısı arasında bir ilişki beklenmekte olup, **denetçi değişikliğinin** kilit denetim konusunu etkileyebileceği düşünülmektedir.

H₅: *Denetçi değişimi açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

Kilit denetim konusu sayısını etkileyebilecek diğer birtakım değişkenler literatürden yararlanarak **oran** olarak ölçülmeye çalışılmıştır. Bunlar arasında piyasa değeri/defter değeri oranı, (alacaklar+stoklar)/toplam varlıklar oranı, faaliyetlerden sağlanan nakit akışı/toplam varlıklar, varlıkların getiri oranı, cari oran, finansal kaldıraç ve işletmenin faaliyet süresi gibi değişkenlerin de kilit denetim konusu sayısını etkileyebilecek potansiyelde olduğu ileri sürülmektedir (Xin, 2020; Pinto ve Morais, 2019; Altawalbeh ve Alhajaya, 2019).

Altawalbeh ve Alhajaya (2019) yaptıkları çalışmada **varlıkların getirisi/(net kâr/toplam varlık)** ile **kaldıraç oranının** açıklanan kilit denetim konusu ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. İşletmelerin kârlılık oranı yüksek olduğunda şirketle ilgili risk seviyesinin düşük olduğu, çünkü kârlılığın yüksek olması durumunda şirketin iyi performans gösterdiğinin kabul edildiği, kaldıraç oranının yüksek olması durumunda ise risk seviyesinin yüksek olduğu, dolayısıyla bu iki durumun denetçinin görüşüne etki ettiği ifade edilmektedir (Fujianti ve Satria, 2020: 61-62, Christofferson ve Grönberg, 2018: 12). Yine Chan ve Walter (1996) **likiditesi** düşük ve borçluluk oranı yüksek olan işletmelerin finansal açıdan riskli olduğu düşüncesiyle denetim raporlarının bu durumdan etkilendiğini tespit etmişlerdir. Denetçilerin bu nedenle daha fazla dikkat göstereceği ve daha fazla sayıda kilit denetim konusu açıklaması beklenmektedir (Ferreira ve Morais, 2019: 267). Christofferson ve Grönberg (2018) Nastaq Stockholm borsasında faaliyet gösteren 188 firma üzerinde yaptıkları çalışmada da bir işletmenin finansal karakteristiklerini gösteren varlıkların getirisi (net kâr/toplam varlık) değişkeni ile finansal kaldıraç değişkeninin kilit denetim konusunu etkilediğini tespit etmişlerdir. Yukarıdaki açıklamalardan hareketle varlıkların getirisi, kaldıraç oranı ve cari oranın açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkileyebileceği düşünülmektedir.

H₆: *Varlıkların getirisi açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

H₇: *Kaldıraç oranı açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

H₈: *Cari oran (likidite) açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

Norveç'te Oslo borsasında işlem gören 136 işletmenin denetim raporları incelenerek yapılan bir çalışmada (Vik ve Walter, 2017) **piyasa değeri/defter değeri** oranı ile kilit denetim konusu sayısı arasında negatif ilişki tespit edilmiştir. Buna göre piyasa değeri/defter değeri oranı azaldıkça daha az kilit denetim konusu açıklandığı, aksi durumda daha fazla kilit denetim konusu açıklandığı tespit edilmiştir. Çünkü işletmenin piyasa değeri/defter değeri oranının düşük olması işletmenin riskini artırmaktadır. Yine Altawalbeh ve Alhajaya (2019) Amman borsasında faaliyet gösteren 195 işletme üzerinde yaptığı çalışmada kilit denetim konusu sayısı ile piyasa değeri/defter değeri oranı arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu çalışmada da piyasa değeri/defter değeri oranının kilit denetim konusu sayısını etkileyeceği düşünülmektedir.

H₉: *Piyasa Değeri/Defter Değeri oranı açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

Finansal durum tablosu (bilanço) ile kâr/zarar tablosu (gelir tablosu) işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçları ile ilgili bilgiler sunmakta olup, özellikle işletmeye fon sağlayacaklar açısından analizi önemli olan tablolardır. Fakat son yıllarda nakit akış tablosu da özellikle borç kaynak sağlayanların sıkça kullanılmak istedikleri tablolar arasında yer almaktadır. Genel anlamda finansal bilgi kullanıcıları, özelde ise finans kuruluşları için artık bir işletmenin kârlılık durumundan ziyade işletmenin likiditesinin önemine binaen nakit akış tabloları daha önemli hale geldiği belirtilebilir (Trpeskaa vd., 2017: 458). Kilit denetim konuları da bir anlamda şirketin risklerini ve gelecekteki nakit akışlarını ölçmeye yarayan bir argüman olarak kullanılabilir (Lee ve Phua, 2019: 1). Nakit akış tablosunda bir işletmenin sürdürülebilirliğinin en önemli göstergesi niteliğinde olan faaliyetlerden sağlanan nakit akışının pozitif olması önemlidir. Bu durum işletmenin ana faaliyet konusunda başarılı olduğunun ve likiditesinin güçlü olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışlarının kilit denetim konusu sayısını etkileyeceği düşünülmekte olup bunun ölçümü için **işletme faaliyetlerinden nakit akışlar/toplam varlıklar** oranı kullanılmıştır (Xin, 2020: 710).

H₁₀: *İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışlar/Toplam Varlıklar oranı açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

Borsa İstanbul'a kayıtlı imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren 171 işletmenin denetim raporları üzerinde yapılan çalışmada en fazla kilit denetim konularının açıklandığı kalemlerin içinde ticari alacaklar ve stokların olduğu tespit edilmiştir (Kalıpçı Çağiran ve Varıcı, 2019: 199). Malezya borsasında faaliyet gösteren 150 işletmenin 2017 yılının verileri üzerinde yapılan araştırmada da en fazla kilit denetim konularının üç kalemde yoğunlaştığı, bu kalemlerin ikisinin stoklar ve alacaklar olduğu ifade edilmiştir (Lee ve Phua, 2019: 5). Bu iki kalem işletmelerin finansal tablolarında oransal olarak fazlaca yer alan kalemlerdir. Bu nedenle özellikle denetçilerin önemlilik riskini belirlerken bu iki kalem üzerinde önemle durduğu bilinmektedir. Bu nedenlerle stoklar ve alacakların kilit denetim konusu sayısının açıklanmasında önemli bir yerinin olduğu, bunun ölçümü için **(Stoklar+Alacaklar)/Toplam Varlıklar** rasyosunun kullanılabilmesi ifade edilebilir (Pinto ve Morais, 2019: 156; Xin, 2020: 710).

H₁₁: *(Stoklar+Alacaklar)/Toplam Varlıklar oranı açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

Firma yaşı (faaliyet yılı) işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasındaki bilgileri etkileyen bir faktör olarak ifade edilmektedir. Çünkü firma yaşı işletmelerin rekabet ortamındaki kabul edilebilirliğini gösteren bir unsurdur. Uzun süredir faaliyette olan işletmeler her anlamda daha deneyim sahibi olacaktırlar (Waluyo, 2017: 360). Bu bağlamda firmanın faaliyet süresi (firma yaşı) de denetime etki edebilecek faktörler arasında yer almaktadır (Myers vd., 2003: 781). Xin (2020) yaptığı çalışmada kilit denetim konusunu etkileyebilecek faktörleri sıralarken şirketin borsada işlem gördüğü süreyi esas almıştır. Fakat işletmenin tecrübe birikimi dikkate alındığında bu değişken için başlangıç yılından itibaren faaliyet süresinin dikkate alınmasının daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Nihayetinde borsada işlem görme süresi faaliyet süresinin (firma yaşının) içerisinde belli bir periyodu ifade etmektedir. Bu anlamda şirketin faaliyet süresinin kilit denetim konusu sayısını etkileyeceği düşünülmektedir.

H₁₂: *İşletmenin faaliyet yılı açıklanan kilit denetim konusu sayısını etkilemektedir.*

Literatür genel olarak incelendiğinde kilit denetim konusu; yatırımcılara sağladığı fayda ve yatırımcıların tepkisi açısından (Altawalbeh ve Alhajaya, 2019; Bedard vd., 2015; Zang, 2018; Klueber vd., 2018), kilit denetim konularının sonuçları ve faydası açısından (Li, 2017), kilit denetim konusunun belirleyicileri veya denetim konusunu etkileyen faktörler açısından (Pinto ve Morais, 2019; Zang, 2018; Njenga, 2019; Kitiwong ve Srijunpetch, 2019; Oghuvwu ve Orakwue, 2019; Sierra-García vd., 2019; Suttipun, 2020; Xin, 2020; Wuttichindanon ve Issarawornrawanich, 2020; Pérez-Pérez vd., 2021), bilgi asimetrisi açısından (Lee ve Phua, 2019), kilit denetim konularının

maliyeti ve faydası açısından (Pries ve Scott, 2018), denetlenen şirket özellikleri ile kilit denetim konusu arasındaki ilişki açısından (Ferreira ve Morais, 2019), denetim şirketlerine göre kilit denetim konusu sayısı farklılıkları açısından (Vik ve Walter, 2017) incelenmiştir. Bu çalışmaların bir kısmı anket yoluyla (Njenga, 2019) yapılmışken çoğunluğu borsada işlem gören şirketlerin verilerinden yararlanılarak yapılmıştır.

Kilit denetim konusu ile ilgili Türkiye örneğinde yapılan çalışmalarda; kilit denetim konusu örneklerle teorik olarak açıklanarak (Doğan 2018), kilit denetim konularının içerikleri ve nitelikleri açısından (Kavut ve Güngör, 2018; Uzay ve Köylü, 2018; Kalıpçı Çağırın ve Varıcı, 2019; Akdoğan ve Bülbül, 2019; Ciğer vd., 2019; Ertan ve Kızık, 2019; İşseveroğlu, 2019; Arzova ve Şahin, 2020; Karapınar ve Dölen, 2020), denetimde önemlilik seviyesi bağlamında (Aktaş ve Acar, 2020), kilit denetim konularının denetçileri etkilemesi ve denetçilerin bakış açısı bakımından (Can ve Koçyiğit, 2020; Teraman ve Çelik, 2019), cinsiyetin kilit denetim konusuna etkisi bağlamında (Keskin vd., 2020), denetçi raporunun ve kilit denetim konularını kullanan tarafların görüşleri açısından (Sarısöy ve Kepçe, 2019), muhasebe meslek mensuplarının görüşleri açısından (Güleç, 2020), profesyonel olmayan yatırımcı kararlarına etkisi bağlamında (Temiz vd., 2020) incelenmiştir. Bu çalışmanın yapıldığı anda yerli literatürde KDK sayısını etkileyen yalnızca bir adet çalışmanın (Yalçın 2020) olduğu, ancak ilgili çalışmada KDK sayısını etkileyebilecek faktörler sadece 4 adet değişkenle araştırıldığı tespit edilmiştir. Ancak uluslararası literatürde KDK sayısını etkileyebilecek çok daha fazla değişkenin olduğu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle kilit denetim konusunu etkileyen faktörlerin Türkiye örneği açısından incelemeye değer bir konu olduğu değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışma, Türkçe literatüre yeni bilgiler üreterek katkı sunmayı hedeflemektedir.

4. Araştırma

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi Standardının yayınlanması sonucu denetim raporlarında kilit denetim konularına yer verilmesiyle birlikte raporlanan kilit denetim konularının önemi de artmıştır. Denetim raporlarında yer alan kilit denetim konularının incelenmesinin yanı sıra raporlanan kilit denetim konuları sayısını etkileyen faktörlerin belirlenmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışma ile işletmelerin denetim raporları incelenerek raporlarda yer alan kilit denetim konularını nicelik açısından belirlemek ve bu niceliğe etki edebilecek faktörleri ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu amaçla literatürde yer alan ve kilit denetim konuları sayısını etkilediği düşünülen değişkenlere çalışmada yer verilmiştir. Çalışma ile birlikte işletmeyle ilgili karar alacak olan paydaşların kilit denetim konusunu etkileyen faktörleri göz önünde bulundurarak kararlarına yardımcı olmasına fayda sağlayacak bilgiler üretilebilecektir. Bu kapsam dahilinde çalışma, ulusal literatür bakımından yeni sayılabilecek ve literatüre katkı sağlayacak niteliktedir.

4.2. Araştırmanın Metodolojisi

4.2.1. Örnekleme Süreci

Çalışmanın evrenini Borsa İstanbul'da işlem gören işletmeler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise, BIST KOBİ Sanayi Endeksi'nde (XKOBİ) yer alan ve verilerine eksiksiz ulaşılabilen 39 işletme oluşturmaktadır.

BIST KOBİ Sanayi Endeksi; Ana Pazar, Yıldız Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı'nda işlem gören sanayi işletmelerinden, Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda yayınlanmış en son yıllık finansal tablolarına göre, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın ilgili yönetmeliğinde ifade edilen KOBİ tanımındaki çalışan sayısı hariç, mali bilanço büyüklüğü veya yıllık net satış hasılatı şartlarından herhangi birini sağlayan işletmelerin paylarından oluşur (<https://www.borsaistanbul.com>).

4.2.2. Veri Toplama Yöntemi

Çalışma kapsamındaki verilerin elde edilmesinde BIST KOBİ Sanayi Endeksi'ndeki 39 işletmenin Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda yer alan 2019 yılı bağımsız denetim raporlarından ve 2018-2019 yılı finansal tablolarından faydalanılmıştır. Ayrıca çalışma dahilinde finansal tabloların dipnotları içerik analizine tabi tutulmuştur.

4.2.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacına uygun olarak açıklanan kilit denetim konusu sayısını belirleyebilmek için işletmelerin denetim raporları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan işletmelerin 2019 yılına ait bağımsız denetim raporlarındaki kilit denetim konuları bölümü içerik analizi yöntemiyle incelenerek kilit denetim konuları sayı bakımından belirlenmiştir.

Kilit denetim konusu sayısını etkilediği düşünülen faktörlerle ilgili olarak, literatür taramasına dayalı olarak, yalnızca denetim firmasının değil, aynı zamanda denetlenen şirketin özelliklerini de dikkate alan değişkenler tanımlanmıştır. Araştırma hipotezlerine cevap vermek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon analizi sonucu elde edilen modelin bir bütün olarak anlamlılığı da belirlenerek kilit denetim konusu sayısı üzerinde etkili olan değişkenlere ulaşılmıştır.

4.2.4. Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Ulusal literatürde kilit denetim konularını inceleyen farklı çalışmalar yer almakta olup kilit denetim konuları sayısını etkileyen unsurlara ilişkin geniş çaplı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu kapsamda çalışmada uluslararası literatürde yer alan çalışmalar doğrultusunda kilit denetim konularını etkilediği düşünülen çok sayıdaki faktör dikkate alınarak bağımsız değişkenler belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler ve ölçme yöntemleri aşağıda yer almaktadır.

Kilit Denetim Konusu Sayısı (KDK): İncelenen işletmelerin bağımsız denetim raporlarında yer alan kilit denetim konusu sayısı modelin bağımlı değişkenini oluşturmaktadır.

Aşağıda yer alan ve kilit denetim konusu sayısını etkilediği düşünülen değişkenler ise bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır.

İşletmenin Süreklilik Riski (SR): Çalışmanın örneklemini oluşturan işletmeler 2019 ve 2018 yıllarının her ikisinde de dönemi zarar ile kapatmışsa süreklilik riskinin olduğu varsayımından hareket edilmiştir. Bu doğrultuda son iki yılda zarar varsa 1 değeri, son iki yılda zarar yoksa 0 değeri verilmiştir.

Denetçi Türü (DT): İşletme eğer dört büyük denetim şirketinden biri tarafından denetlenmişse 1, bunlar dışındaki herhangi bir denetim şirketi tarafından denetlenmişse 0 değeri verilmiştir.

Denetçi Değişimi (DD): Bu değişken ile işletmelerin 2018 yılındaki denetimlerini gerçekleştiren denetim şirketleri ile 2019 yılındakinin farklı olup olmadığı incelenmiştir. Denetimi yapan denetim şirketi bir önceki yıla göre değişim gösterdiyse 1, bir önceki yıl ile aynı ise 0 değeri verilmiştir.

İlişkili Taraf İşlemleri: Bu çalışmada ilişkili taraf işlemlerinin ölçümünde ilişkili taraflardan alacaklar oranı (İTA), ilişkili taraflara borçlar oranı (İTB), ilişkili taraflara satışlar oranı (İTS) ve ilişkili taraflardan alışlar oranı (İTAL) kullanılmıştır. İlişkili taraflardan alacaklar oranını hesaplamak için ilişkili taraflardan alacaklar toplamı alacaklar toplamına oranlanmıştır. İlişkili taraflara borçlar oranının hesaplanmasında ilişkili taraflara borçlar toplamı, borçlar toplamına oranlanmıştır. İlişkili taraflara satışlar oranını hesaplamak için ilişkili taraflara satışlar toplamı satışların toplamına oranlanmıştır. İlişkili taraflardan alışlar oranı ise ilişkili taraflardan alışlar toplamının alışların toplamına oranlanması suretiyle hesaplanmıştır.

İşletme Büyüklüğü (İB): Çalışmanın bir diğer bağımsız değişkeni olan işletme büyüklüğü, toplam varlıkların logaritması dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı (PD/DD): İşletmelerin piyasa değerlerinin defter değerlerine oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

İşletmenin Faaliyet Yılı (FY): İşletmelerin kaç yıldır faaliyette olduğu dikkate alınmıştır.

İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışlar / Toplam Varlıklar Oranı (İFNA/TV): İşletme faaliyetlerinden elde edilen nakit akışları varlıklar toplamına oranlanmak suretiyle hesaplanmıştır.

Varlıkların Kârlılık Oranı (VK): Dönem net kârı varlıklar toplamına oranlanmıştır.

Finansal Kaldıraç Oranı (FK): Yabancı kaynaklar toplamı varlıklar (kaynaklar) toplamına oranlanarak hesaplanmıştır.

Stoklar ve Alacaklar Toplamı / Toplam Varlıklar Oranı (SA/TV): Stoklar ve alacaklar toplamı varlıklar toplamına oranlanmak suretiyle hesaplanmıştır.

Cari Oran (CO): Dönen varlıklar toplamı kısa vadeli yabancı kaynaklara oranlanmıştır.

4.2.5. Araştırmanın Modeli

Çalışmada ilişkili taraf işlemlerinin ölçümünde dört farklı oran dikkate alınarak dört ayrı model oluşturulmuştur. Bağımlı ve bağımlı değişkenleri içerecek şekilde çalışmanın modelleri aşağıda yer almaktadır.

$$KDK = \beta_0 + \beta_1SR + \beta_2DT + \beta_3DD + \beta_4İTA + \beta_5İB + \beta_6PD/DD + \beta_7FY + \beta_8İFNA/TV + \beta_9VK + \beta_{10}FK + \beta_{11}SA/TV + \beta_{12}CO + \varepsilon \quad (1)$$

$$KDK = \beta_0 + \beta_1SR + \beta_2DT + \beta_3DD + \beta_4İTB + \beta_5İB + \beta_6PD/DD + \beta_7FY + \beta_8İFNA/TV + \beta_9VK + \beta_{10}FK + \beta_{11}SA/TV + \beta_{12}CO + \varepsilon \quad (2)$$

$$KDK = \beta_0 + \beta_1SR + \beta_2DT + \beta_3DD + \beta_4İTS + \beta_5İB + \beta_6PD/DD + \beta_7FY + \beta_8İFNA/TV + \beta_9VK + \beta_{10}FK + \beta_{11}SA/TV + \beta_{12}CO + \varepsilon \quad (3)$$

$$KDK = \beta_0 + \beta_1SR + \beta_2DT + \beta_3DD + \beta_4İTAL + \beta_5İB + \beta_6PD/DD + \beta_7FY + \beta_8İFNA/TV + \beta_9VK + \beta_{10}FK + \beta_{11}SA/TV + \beta_{12}CO + \varepsilon \quad (4)$$

4.3. Araştırmanın Bulguları

4.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmada kullanılan değişkenlerle ilgili olarak tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki Tablo 1’de yer almaktadır. Tablo 1 ile ilgili kısa yorumlar yapmanın faydalı olacağı düşünüldükçe aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Tablo 1 incelendiğinde denetçi türünün ortalaması 0,23 olmakla birlikte bu değer endekste yer alan işletmelerin % 23’ünün dört büyük denetim şirketi tarafından denetlendiğini göstermektedir.

Bir önceki yıla göre denetçi değişikliğini ifade eden denetçi değişimi değişkeninin ortalaması 0,38 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, işletmelerin % 38’inin 2019 yılında 2018 yılındaki denetim şirketlerini değiştirdikleri şeklinde ifade edilebilir.

Varlıkların kârlılık oranı ortalaması 0,02’dir. Endekste yer alan işletmelerin büyük bir kısmı dönemi kâr ile kapatmış olsa da, kârlılık oranının minimum değeri negatif olduğundan zarar elde eden işletmeler de mevcuttur. Ayrıca süreklilik riski ortalaması 0,15 olduğundan hem 2018 hem de 2019 yılında zarar elde eden işletme oranının % 15 olduğu söylenebilir.

Endekste yer alan işletmelerin ortalama faaliyet süresinin 36 yıl olduğu, işletmeler arasında en az 5 yıl en fazla 64 yıldır faaliyette bulunan işletme olduğu Tablo 1’den görülebilmektedir. Bu anlamda işletmelerin faaliyet sürelerinin genel olarak çok da kısa olmadığı ifade edilebilir.

İşletmelerin cari oran ortalaması 2,24 olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda işletmelerin dönen varlıklar toplamı kısa vadeli yabancı kaynakların yaklaşık iki katı olmakla birlikte kısa vadeli borç ödeme gücü bakımından genel olarak yeterli oldukları söylenebilir.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
KDK	0	5	1,74	0,91
SR	0	1	0,15	0,37
DT	0	1	0,23	0,43
DD	0	1	0,38	0,49
İTA	0	0,99	0,25	0,33
İTB	0	3,34	0,27	0,62
İTS	0	0,99	0,15	0,27
İTAL	0	0,99	0,09	0,21
İB	7.029.330	564.805.900	100.832.679,18	9.126.2872,57
PD/DD	0,4	16,07	2,14	2,61
FY	5	64	36,69	14,38
FK	0,12	0,99	0,48	0,25
CO	0,43	9,39	2,24	1,90
İFNA/TV	-0,41	0,52	0,04	0,16
VK	-0,27	0,45	0,02	0,13
SA/TV	0,09	0,81	0,38	0,19

Çalışma dahilinde incelenen Borsa İstanbul'da KOBİ sanayi endeksinde faaliyet gösteren 39 işletmenin kilit denetim konusu sayısı ortalaması 1,74 olarak gerçekleşmiştir. En çok raporlanan kilit denetim konusu sayısı 5 iken hiç kilit denetim konusu raporlanmamış işletme de mevcuttur. Kilit denetim konuları sayısının frekans sonuçları aşağıdaki Tablo 2'den incelenebilir.

Tablo 2: KDK Sayısı Frekans Dağılımı

KDK Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0	1	2,6	2,6	2,6
1	16	41,0	41,0	43,6
2	16	41,0	41,0	84,6
3	5	12,8	12,8	97,4
5	1	2,6	2,6	100,0
Toplam	39	100,0	100,0	

Tablo 2 incelendiğinde denetim raporunda en fazla kilit denetim konusu sayısı beş olan bir işletme olmakla birlikte hiç kilit denetim konusu raporlanmamış işletme sayısı da birdir. Bu işletmenin cari hesap bakiyeleri ile ilgili makul güvence verilememesi, grup içi mutabakat farklarının bulunduğu, bu farkların nedeninin tespit edilemediği, grup içi avans aktarımlarında sorun yaşandığı ve çalışma sermayesinin negatif olması ile şirketin son üç yıl içinde zarar etmesi nedenleriyle süreklilik riski taşıması dayanaklarıyla denetim görüşünün sınırlı olumlu (şartlı) görüş olduğu ifade edilmiştir. Kilit denetim konusunda ilgili konulara atıfta bulunarak ayrıca bir kilit denetim konusunun açıklanmayacağı ifade edilmiştir. BDS 701 A.58 paragrafta "Sınırlı Olumlu Görüşün Dayanağı bölümünde veya İşletmenin Sürekliliği ile İlgili Önemli Belirsizlik bölümünde açıklanan konu haricinde raporumuzda bildirecek bir [diğer] kilit denetim konusunun olmadığına karar verilmiştir" ifadesi ile bildirecek kilit denetim konusunun bulunmadığına karar verebilir ilkesi yer almaktadır. Bu ilke çerçevesinde kilit denetim konusu belirlenmediği anlaşılmıştır. Ayrıca kilit

denetim konusu sayısı bir ve iki olan işletmeler çoğunlukta olup bu işletmeler endekste yer alan işletmelerin % 82'sini oluşturmaktadır.

4.3.2. Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi ile çalışma kapsamındaki değişkenlerin arasındaki ilişki araştırılabilmekle birlikte çoklu doğrusal bağlantı probleminin olup olmadığı da kontrol edilebilmektedir. Tablo 3'te korelasyon matrisi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3: Korelasyon Matrisi

	KDK	SR	DT	DD	İTA	İTB	İTS	İTAL	PD/DD	FY	FK	CO	İFNA/ TV	VK	SA/TV	İB
KDK	1	,043	-,386*	-,009	-,002	-,068	-,095	-,033	-,084	-,135	-,166	,400*	,019	-,119	,022	,055
SR	,043	1	-,234	,101	,090	,248	,228	,174	,391*	-,061	,394*	-,238	-,367*	-,415**	-,100	-,079
DT	-,386*	-,234	1	-,058	,066	,129	,116	,250	,094	,441**	-,174	,130	,350*	,353*	-,097	,305
DD	-,009	,101	-,058	1	-,017	-,085	-,098	-,239	-,206	,088	,106	-,041	-,122	-,007	,243	-,106
İTA	-,002	,090	,066	-,017	1	-,153	,565**	,535**	,193	,231	-,256	,287	,074	-,020	-,395*	,304
İTB	-,068	,248	,129	-,085	-,153	1	-,073	,013	,209	,237	,198	-,152	-,285	-,306	-,126	-,168
İTS	-,095	,228	,116	-,098	,565**	-,073	1	,624**	,448**	,195	,011	,055	,293	,292	-,127	,044
İTAL	-,033	,174	,250	-,239	,535**	,013	,624**	1	,737**	-,035	-,003	,106	,342*	,104	-,219	,328*
PD/ DD	-,084	,391*	,094	-,206	,193	,209	,448**	,737**	1	-,149	,345*	-,118	,224	-,108	,041	,032
FY	-,135	-,061	,441**	,088	,231	,237	,195	-,035	-,149	1	-,297	,196	,058	,206	-,254	,013
FK	-,166	,394*	-,174	,106	-,256	,198	,011	-,003	,345*	-,297	1	-,629**	-,029	-,428**	,430**	-,180
CO	,400*	-,238	,130	-,041	,287	-,152	,055	,106	-,118	,196	-,629**	1	,336*	,206	-,237	-,121
İFNA/ TV	,019	-,367*	,350*	-,122	,074	-,285	,293	,342*	,224	,058	-,029	,336*	1	,533**	,114	,091
VK	-,119	-,415**	,353*	-,007	-,020	-,306	,292	,104	-,108	,206	-,428**	,206	,533**	1	,037	,088
SA/TV	,022	-,100	-,097	,243	-,395*	-,126	-,127	-,219	,041	-,254	,430**	-,237	,114	,037	1	-,280
İB	,055	-,079	,305	-,106	,304	-,168	,044	,328*	,032	,013	-,180	-,121	,091	,088	-,280	1

*%5 seviyesinde anlamlı **%1 seviyesinde anlamlı

Hair vd. (1995), Greene (1999), Gujarati (2004) ile Cooper ve Schindler (2008) çoklu doğrusal bağlantı problemi için 0,80 korelasyon katsayısı değerini eşik değer olarak kabul etmektedirler. Tablo 3'teki korelasyon matrisi incelendiğinde değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları bu eşik değerden küçük olduğu için değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı problemi olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

4.3.3. Regresyon Analizi

Çalışmada kilit denetim konuları sayısı üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	Katsayılar	p değeri	Katsayılar	p değeri	Katsayılar	p değeri	Katsayılar	p değeri
SR	0,081	0,681	0,104	0,608	0,113	0,590	0,089	0,665
DT	-0,599	0,003	-0,587	0,004	-0,559	0,006	-0,538	0,007
DD	-0,043	0,777	-0,056	0,718	-0,078	0,620	-0,075	0,637
İTA	-0,268	0,130						
İTB			0,196	0,271				
İTS					-0,107	0,572		
İTAL							-0,080	0,766
İB	0,491	0,011	0,440	0,019	0,402	0,030	0,417	0,035
PD/DD	0,028	0,881	-0,104	0,580	-0,014	0,943	0,002	0,993
FY	0,144	0,412	0,027	0,881	0,103	0,574	0,073	0,679
FK	0,147	0,633	0,100	0,752	0,158	0,622	0,143	0,655
CO	0,760	0,006	0,675	0,012	0,683	0,013	0,688	0,013
İFNA/TV	-0,043	0,863	0,033	0,901	-0,029	0,912	-0,033	0,899
VK	-0,026	0,907	0,012	0,959	0,032	0,898	-0,007	0,978
SA/TV	0,173	0,345	0,261	0,160	0,220	0,241	0,220	0,251
R ²	0,526		0,506		0,491		0,484	
F test	2,409	0,029	2,220	0,043	2,070	0,059	2,031	0,063

Tablo 4'e göre dört modelin anlamlılığı incelendiğinde Model 1 (F:2,409, p:0,029), Model 2 (F:2,220, p:0,043), Model 3 (F:2,070, p:0,059) ve Model 4 (F:2,031, p:0,063) için p değerleri % 10'dan küçük olduğu için her dört modelin de bir bütün olarak istatistiksel olarak anlamlı oldukları söylenebilir.

Modellerin R² değerleri sırasıyla % 52, % 50, % 49 ve % 48 olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki toplam değişimi açıklama yüzdesini ifade etmektedir. Bu sonuçlara göre Model 1'deki bağımsız değişkenler kilit denetim konusu sayısındaki değişimin % 52'sini, Model 2'de % 50'sini, Model 3'te % 49'unu ve Model 4'te ise % 48'ini açıklamaktadır.

Her bir modelde yer alan değişkenlerin regresyon katsayısı değerleri ve anlamlılık düzeyleri incelendiğinde Model 1'de istatistiksel olarak anlamlı katsayıya sahip değişkenler; Denetçi türü (p<0,01), İşletme büyüklüğü (p<0,05) ve Cari oran (p<0,01) değişkenleridir. Model 2'de Denetçi türü (p<0,01), İşletme büyüklüğü (p<0,05) ve Cari oran (p<0,05) değişkenleri; Model 3'te Denetçi türü (p<0,01), İşletme büyüklüğü (p<0,05) ve Cari oran (p<0,05) değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı çıkan değişkenlerdir. Son olarak Model 4'te ise yine aynı değişkenlerin (Denetçi türü: p<0,01; İşletme büyüklüğü: p<0,05; Cari oran: p<0,05) istatistiksel olarak anlamlı çıkan değişkenler oldukları görülmektedir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre her dört modelde de istatistiksel olarak anlamlı çıkan değişkenler; Denetçi türü, İşletme büyüklüğü ve Cari oran değişkenleridir. Bu doğrultuda çalışmanın hipotezlerinden H2, H4 ve H8 hipotezleri kabul edilir. İncelenen işletmeler düşünüldüğünde Denetçi türü, İşletme büyüklüğü ve Cari oran değişkenlerinin kilit denetim konusu sayısını etkilediği sonucuna ulaşılabilir.

Değişkenlerin katsayıları incelendiğinde denetçi türü değişkeni raporlanan KDK sayısı üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahipken işletme büyüklüğü ve cari oran değişkenleri

KDK sayısı üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Diğer bir ifadeyle, denetim şirketinin dört büyüklerden biri olması durumunda denetim raporunda daha az KDK raporlanmaktadır. Ayrıca işletmelerin büyüklüğü ve cari oran arttıkça raporlanan KDK sayısı da artmaktadır. Bunun sebebinin büyük işletmelerin daha karmaşık yapıya sahip olmaları ve denetim açısından daha fazla risk içermeleri şeklinde açıklanabilir. Yine likiditesi düşük olan işletmelerin finansal açıdan riskli olabileceği düşüncesi denetim raporlarını ve kilit denetim konusu açıklama sayısını etkileyebilecek niteliktedir.

Literatür incelendiğinde, dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenme ile denetim raporunda yer alan kilit denetim konusu sayısı arasındaki ilişkinin yönü hususunda bir konsensüs olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda Cruz vd. (2018), Njenga (2019), Ferreira ve Morais (2019) çalışmalarında dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenen işletmelerin denetim raporlarında daha fazla kilit denetim konusu sunma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Boonlert-U-Thai vd. (2019) ve Yalçın (2020)'in çalışmalarında ise dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenen işletmelerin daha az sayıda kilit denetim konusu raporladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise Boonlert-U-Thai vd. (2019) ve Yalçın (2020)'in çalışmalarının sonuçlarını destekler nitelikte yani denetçi türünün açıklanacak kilit denetim konusu sayısını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

İşletme büyüklüğü açısından bu çalışmanın sonucu, KDK raporlaması üzerinde işletme büyüklüğünün pozitif etkisi olduğunu bulan Taylor ve Liu (2008), Velte (2018), Njenga (2019) ve Suttipun (2020) ile tutarlıdır. İşletmeler büyüdükçe denetim faaliyetleri genişlemekte, bu ise raporlanan kilit denetim konusu sayısını artırabilmektedir (Velte, 2018).

Cari oran ile ilgili olarak çalışmada, cari oranın işletmelerin kilit denetim konuları sayısı üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda cari oranın artmasına bağlı olarak likidite arttıkça raporlanan KDK sayısı da artmaktadır. Bu bulgu Sierra-Garcia vd. (2019) ile tutarlı sonuçlar ortaya koymuştur. Çalışmada işletme risk durumunun belirlenmesine ilişkin kilit denetim konusu açıklamasına yönelik modelde cari oranın KDK sayısı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Chan ve Walter'ın (1996) çalışmasında ifade ettikleri gibi likiditesi düşük olan işletmelerin finansal açıdan risklerinin artacağı düşüncesiyle denetim raporları bu durumdan etkilenebilecektir.

5. Sonuç

Denetim sürecinde önem arz eden ve denetçinin denetim sürecinde odaklandığı noktalarda kilit denetim konuları açıklanmaktadır. Özellikle yönetimin tahminleri ile ilgili belirsizlikler, riskli olan alanlar, dönemde gerçekleşen önemli olaylar ve diğer önemli konular ile ilgili kilit denetim konuları denetim raporlarında açıklanmaktadır.

Bu çalışmada literatür geniş bir şekilde taranarak kilit denetim konusuna nicelik bakımından etki edebilecek değişkenler belirlenmiştir. Bu değişkenler doğrultusunda kilit denetim konusunun sayısına etki edebilecek faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda BIST KOBİ Sanayi Endeksinde işlem gören işletmelerin 2019 yılı bağımsız denetim raporları içerik analizi yöntemi ile incelenerek kilit denetim konusu sayıları belirlenmiştir. Daha sonra ilgili işletmelerin 2018-2019 yılları finansal raporlarında amaca uygun olarak değişkenler tespit edilmiş, bu değişkenlerin hangilerinin kilit denetim konusuna nicelik bakımından etki edebileceğini tespit etmek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Çalışmanın sonunda BIST KOBİ Sanayi Endeksinde yer alan işletmelerin %23'ünü 4 büyük denetim şirketinden birinin denetlediği, %38'inin bir önceki yıldaki denetçisini değiştirdiği, son iki yılda zarar eden işletmelerin %15 civarında olduğu ve süreklilik riski taşıdığı, ilgili işletmelerin denetim raporlarında en fazla 5 adet kilit denetim konusu raporlandığı tespit edilmiştir.

Dört ayrı model kullanılarak yapılan regresyon analizi sonucunda denetçi türünün, işletme büyüklüğünün ve cari oranın kilit denetim konusuna nicelik bakımından etki ettiği tespit edilmiştir.

Dört büyük denetim şirketinin denetim raporlarında daha az kilit denetim konusu açıklandığı, işletmenin büyüklüğü ile doğrusal olarak kilit denetim konusu sayısının arttığı ve bir likidite göstergesi olarak cari oranın artması ile kilit denetim konusu sayısının arttığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma Türkiye örneğinde kilit denetim konusu sayısına etki edebilecek değişkenlerin belirlenmesinde kapsamlı olarak ifade edebilecek ilk çalışma olarak düşünülebilir. Çünkü daha önce yapılan ve tespit edilen tek çalışmada sadece 4 bağımsız değişkenle konu araştırılmış iken bu çalışmada 15 farklı değişken kullanılmıştır. Ancak ilişkili taraf işlemleri 4 ayrı değişkenle ölçüldüğünden 4 ayrı model kullanılmıştır.

Konunun bir sonraki boyutu kilit denetim konularına nitelik bakımından etki edebilecek faktörlerin olabileceği düşüncesidir. Bu nedenle kilit denetim konusuna nitelik bakımından etki edebilecek faktörlerin de incelenmesi tavsiye edilmektedir.

Kaynakça

- Abdullatif, M. Alhadab, M. ve Mansour I.(2019). Determinants of Related Party Transactions in Jordan: Financial and Governance Factors. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 13(1), 44-75.
- Akdoğan, N. ve Bülbül, S. (2019). Bağımsız Denetçi Raporlarında Kilit Denetim Konularının Bildirilmesinde BIST 100 Şirketlerindeki İlk Uygulama Sonuçlarının Değerlendirmesine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 18(56), 1-24.
- Aktaş, R. ve Merve, A. (2020). Bağımsız Denetimde Önemlilik Perspektifinden Kilit Denetim Konuları: BIST 100 Uygulaması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 38(2), 185-214.
- Altawalbeh, M., ve Alhajaya, M. (2019) The Investors Reaction to the Disclosure of Key Audit Matters: Empirical Evidence from Jordan. *International Business Research*, 12(3), 50-57.
- Amahalu, N. (2017). Determinants of Audit Quality: Evidence from Deposit Money Banks Listed on Nigeria Stock Exchange. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 7(2), 117-130.
- Anis, A. (2014). Auditors' Perceptions Of Audit Firm Rotation Impact On Audit Quality In Egypt. *Accounting & Taxation*, 6(1), 105-120.
- Arzova, S.B. ve Şahin, B.Ş. (2020). ISA 701 (BDS) Kilit Denetim Konuları: BIST 30, BIST 50 ve BIST 100 Endekslerinde Yer Alan Finans Kurumlarına Yönelik Analiz. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 20(60), 75-94.
- Ball, F., Tyler, J. ve Wells, P. (2015). Is audit quality impacted by auditor relationships?. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 11(2), 166-181.
- Bédard, J., Gonthier-Besacier, N. ve Schatt, A. (2015). Analysis of The Consequences Of The Disclosure Of Key Audit Matters In The Audit Report. Retrieved from <http://www.hec.unil.ch/documents/seminars/dcc/1946.pdf> (Erişim: 20.03.2021).
- Bell, T.B., Causholli, M. ve Knechel R. (2015). Audit Firm Tenure, Non-Audit Services, and Internal Assessments of Audit Quality, *Journal of Accounting Research*, (53), 461-509.
- Boonlert-U-Thai, K., Srijunpetch, S. ve Phakdee, A. (2019). Key Audit Matters: What they tell. *Journal of Accounting Profession*, 15(45), 5-25.
- Can, M. ve Çil Koçyiğit, S. (2020). BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi Standardı Uygulaması Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13 (3), 739-771.

- Chan Y. K. ve Walter T. S. (1996). Qualified Audit Reports and Costly Contracting. *Asia Pacific Journal of Management*, 13, 37–63.
- Christofferson, E. ve Gronberg, K. (2018). Informativeness of Key Audit Matter (KAM) Disclosures- An exploratory study of ISA 701 in Sweden. Master Degree Project in Accounting, Spring 2018. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/56860/1/gupea_2077_56860_1.pdf (Erişim: 20.03.2021).
- Ciğer Ü. A., Vardar G. Ç. ve Kınay B. (2019). Bağımsız Denetçi Raporlarında Yer Alan Kilit Denetim Konularının Analizi: Borsa İstanbul Örneği. *Mali Çözüm Dergisi*, 29, 109-148.
- Cooper, D. ve Schindler, P. S. (2008). *Business Research Methods*. New York: McGraw-Hill/Irwin.
- DeAngelo, L. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183-199.
- Dobija, D., Iwuć K. ve Cieslak, I. (2013). Extended Audit Reporting. An Insight From the Auditing Profession in Poland. <http://ssrn.com/abstract%2215605> Accessed (10.03.2017).
- Dogan, B. ve Arefaine, B. (2017). The implementation of ISA 701 - Key audit matters: Empirical evidence on auditors adjustments in the new audit report (Master's Dissertation). Uppsala University, Uppsala.
- Doğan, A. (2018). Bağımsız Denetimde Yeni Bir Yaklaşım: Kilit Denetim Konuları. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 65-89.
- Ertan, Y. ve Kızık, E. (2019). Kilit Denetim Konuları: BİST İmalat Sektöründe Faaliyette Bulunan İşletmelerin 2017 Yılı Denetim Raporlarının İncelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Özel Sayı, 263-278.
- Ferreira, C. ve Morais, A. I. (2019). Analysis of the Relationship Between Company Characteristics and Key Audit Matters Disclosed. *Revista Contabilidade & Finanças*, 31/83, 262-274.
- Firth, M., Rui, O. M., & Wu, X. (2012). How Do Various Forms of Auditor Rotation Affect Audit Quality? Evidence From China. *The International Journal of Accounting*, 47(1), 109–138.
- Francis, J.R. ve Yu, M.D. (2009), Big 4 Office Size and Audit Quality, *The Accounting Review*, 84 (5), 1521-1552.
- Fujianti, L. ve Satria, I. (2020). Firm Size, Profitability, Leverage as Determinants of Audit Report Lag: Evidence From Indonesia, *International Journal of Financial Research*, 11(2), 61-67.
- Gray, G. L., Turner, J. L., Coram, P. J. ve Mock, T. J. (2011). Perceptions and Misperceptions Regarding the Unqualified Auditor's Report by Financial Statement Preparers, Users, and Auditors. *Accounting Horizons*, 25(4), 659–684.
- Gujarati, D. (2004). *Basic Econometrics*. McGraw-Hill Higher Education, USA.
- Güleç, Ö. F. (2020). Muhasebe Meslek Mensupları Perspektifinden Bağımsız Denetimde Kilit Denetim Konuları, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 19(59), 253-274.
- Greene, W. (1999). *Econometric Analysis*. Fourth ed. New York, U.S.: Prentice-Hall, Inc.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L. ve Black, W. C. (1995). *Multivariate Data Analysis*. Fourth ed. Englewood Cliffs, U.S.: Prentice-Hall, Inc.
- Haron, H., Bambang, H., Mahfooz, A. ve Ishak, I. (2009). Factors Influencing Auditor's Going Concern Opinion. *Asian academy of Management Journal*, 14(1), 1-19.
- <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/167/bist-kobi-sanayi-endeksi> (Erişim 02.02.2021).

- <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-auditing-isa-701-new-communicating-key-audit-matters-independent-auditors-4> (Erişim 11.03.2021)
- [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v1/BDS/BDS701\(20160908\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v1/BDS/BDS701(20160908).pdf) (Erişim:09.03.2021).
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/03/20170309-14.htm> (Erişim 11.03.2021)
- İşseveroğlu, G. (2019). Bağımsız Denetim Raporunda Kilit Denetim Konuları: BİST Sigorta Şirketlerinin 2017-2018 Yılları Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 84(1), 49-64.
- Menon, K. ve Schwartz, K. (1987). An Empirical Investigation of Audit Qualification Decisions in the Presence of Going Concern Uncertainties. *Contemporary Accounting Research*, 3 (2),302-315.
- Kalıpçı Çağırın, F. ve Varıcı, İ. (2019). Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 701 Çerçevesinde Kilit Denetim Konuları: Borsa İstanbul'daki İşletmelerin Denetim Raporları Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 22(1), 193-208.
- Karapınar, A. ve Dölen, T. (2020). Bağımsız Denetim Raporlarında Kilit Denetim Konusu Açıklamaları: Türkiye Örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(4), 763-780.
- Kavut, F. L. ve Güngör, N. (2018). Bağımsız Denetimde Kilit Denetim Konuları: BİST-100 Şirketlerinin 2017 Yılı Analizi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 16(59), 59-70.
- Keskin, D. A., Tutar, S., Öktem, B. ve Akçay, B. (2020). ARI Okunabilirlik Endeksine göre Cinsiyetin Kilit Denetim Konularının Okunabilirliği Üzerine Etkisi: Sektörel Bir İnceleme, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, 15(53), 209-228.
- Kitiwong, W. ve Srijunpetch, S. (2019). Cultural Influences On The Disclosures of Key Audit Matters. *Journal of Accounting Professional*, 15(46), 45-63.
- Klueber, J., Gold, A. ve Pott, C. (2018). Do Key Audit Matters Impact Financial Reporting Behavior? <https://ssrn.com/abstract=3210475> (20.03.2021).
- Kyriakou, M. I. ve Dimitras, A. I. (2018). Impact of Auditor Tenure on Audit Quality: European Evidence. *Investment Management and Financial Innovations*, (1), 374-386.
- Leung, P. ve Chau, G. (2001). The Problematic Relationship Between Audit Reporting and Audit Expectations: Some Evidence From Hong Kong. *Advances in International Accounting*, 14, 181-200.
- Li, H. (2017). The Benefit of Adding Key Audit Matters to the Auditing Report. Proceedings of the 2017 2nd International Conference on Education, Management Science and Economics (ICEMSE 2017). Singapore. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icemse-17/25888161> (Erişim: 18.03.2021).
- Li, H. (2020). A Study of Key Audit Matters Disclosure. *Modern Economy*, 11, 399-406.
- Masoud, N. (2017). An empirical Study of Audit Expectation-Performance Gap: The Case of Libya. *Research in International Business and Finance Volume*, 41, 1-15.
- Mensah, B. K. A. (2019). The Effect of Audit Committee Effectiveness and Audit Quality on Corporate Voluntary Disclosure Quality. *African Journal of Economic and Management Studies*, 10(1), 17-31.
- Meyers, J., Meyers, L. ve Omer, T. (2003). Exploring The Term Of The Auditor-Client Relationship And The Quality Ofearnings: A Case For Mandatory Auditor Rotation?. *The Accounting Review*, (July), 779-799.

- Lee, W. M. ve Phua, L. K. (2019). Disclosures Of Key Audit Matters To Curb Information Asymmetry. *International Journal of Accounting, Finance and Business*, 4(24), 1-12.
- Njenga, S. T. (2019). An Examination of the Determinants of Key Audit Matters Reported By Companies Listed In the Nairobi Securities Exchange (Thesis, Strathmore University). <https://su-plus.strathmore.edu/handle/11071/6586> (Erişim: 07.03.2021).
- Oghuvwu, M.E. ve Orakwue, A.C. (2019). Determinants of Key Audit Matters Disclosure. *Accounting and Taxation Review*, 3(3), 69-77.
- Pérez Pérez, Y., Camacho Miñano M.M. ve Segovia-Vargas M.J. (2021). Risk on Financial Reporting In the Context of The New Audit Report in Spain. *Revista de Contabilidad Spanish Accounting Review*, 24 (1), 48-61.
- Pham, N. K., Duong, H. N., Pham, T. Q., ve Ho, N. T. T. (2017). Audit Firm Size, Audit Fee, Audit Reputation and Audit Quality: The Case of Listed Companies In Vietnam. *Asian Journal of Finance & Accounting*, 9(1), 429-447.
- Pinto, I., ve Morais, A. (2019). What Matters In Disclosures of Key Audit Matters: Evidence From Europe. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 30(2), 145-162.
- Porter B. (1993). An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap, *Accounting and Business Research Volume*, 24 (93),49-68.
- Pries, F., ve Scott, S. (2018). Costs and Benefits of Key Audit Matter Reporting For Smaller Public Entities: The Australian Experience. *College of Business and Economics, University of Guelph, Canada*, 31(2), 1-9.
- Qawqzeh, H. K., Endut, W. A., Rashid, N., Johari, R. J., Hamid, N. A., ve Rasit, Z. A. (2018). Auditor Tenure, Audit Firm Rotation and Audit Quality In Malaysia: A Literature Review. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8 (12), 1314–1324.
- Salehi, M., Fakhri Mahmoudi, M.R. ve Daemi Gah, A. (2019), A Meta-Analysis Approach For Determinants of Effective Factors on Audit Quality: Evidence From Emerging Market, *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 9(2), 287-312.
- Sarısoy, Ö. ve Kepe, N. (2019). Bağımsız Denetim Raporunda Kilit Denetim Konularına Yer Verilmesi ve Beklenti Farkları. *Mali Çözüm Dergisi*, 29 (153), 39-66.
- Sierra-Garcia, L., Gambetta, N., García-Benau, M. A., ve Orta-Pérez, M. (2019). Understanding the Determinants of The Magnitude Of Entity-Level Risk and Account-Level Risk Key Audit Matters: The Case of the United Kingdom. *The British Accounting Review*, 51(3), 227–240.
- Suttipun, M. (2020). Factors Influencing Key Audit Matters Reporting in Thailand, *Asian Journal of Accounting Perspectives*, 13(1), 26-39.
- Taylor, D. ve Liu, J. (2008). Legitimacy and Corporate Governance Determinants Of Executives' Remuneration Disclosures. *Corporate Governance*, 8(2), 59–72.
- Temiz H., Acar M. ve Durmaz Ş. (2020). Kilit Denetim Konularının Denetim Raporlarının Bilgilendiricilięi ve Güvenilirlięi Üzerindeki Etkisi: Profesyonel Olmayan Yatırımcılar Üzerine Bir Araştırma, *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 3(1), 20-41.
- Teraman, Ö. ve Çelik, B. (2019). Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetim Raporuna Yansıtılması: Bağımsız Denetçileri Etkilemesi Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23 (1), 49-61.

- Trpeska, M., Atanasovski, A., ve Lazarevska, Z.B. (2017). The Relevance of Financial Information and Contents of the New Audit Report for Lending Decisions of Commercial Banks. *Accounting and Management Information Systems*, 16(4), 455-471.
- Uzay, Ş. ve Köylü, Ç. 2018. Kilit Denetim Konuları: Borsa İstanbul Üzerine Bir Araştırma, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 52(1), 47-70.
- Vanstraelen, A., Schelleman, C., Meuwissen, R., and Hofmann, I., (2012). The Audit Reporting Debate: Seemingly Intractable Problems and Feasible Solutions. *European Accounting Review*, 21 (2), 193–215.
- Velte, P. (2018). Does Gender Diversity In The Audit Committee Influence Key Audit Matters' Readability In The Audit Report? UK Evidence. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(3), 748–755.
- Vik, C. ve Walter, M.C. (2017). The reporting practices of key audit matters in the big five audit firms in Norway (Master's Dissertation), BI Norwegian Business School, Oslo, <https://biopen.bi.no/bitstream/handle/11250/2482937/1721446.pdf?sequence=8&isAllowed=y> (Erişim: 17.03.2021).
- Waluyo, W. (2017), Firm Size, Firm Age, and Firm Growth on Corporate Social Responsibility In Indonesia: The Case of Real Estate Companies. *European Research Studies*, 20(4A),360-369.
- Wang, L., ve Zhu, L. (2018). State Ownership, Auditor Rotation and Audit Quality. Paper presented at the 2nd International Conference on Culture, Education and Economic Development of Modern Society (ICCESE 2018), Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 205, 1169-1173.
- Wuttichindanon, S. ve Issarawornrawanich, P. (2020). Determining Factors of Key Audit Matter Disclosure In Thailand, *Pacific Accounting Review*, 32(4), 563-584.
- Xin S. (2020). Research on Disclosure Status and Influencing Factors of Key Audit Matters, *Modern Economy*, 11, 701-725.
- Yalçın, N. (2020), Raporlanan Kilit Denetim Konularının Sayısını Etkileyen Faktörler: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 4220-4230.
- Zhang, Z. (2018). The Nature, Quality And Determinants Of Key Audit Matters In Australia, Honours Thesis, UQ Business School, The University of Queensland.

FACTORS AFFECTING KEY AUDIT MATTERS: BIST SME CASE

Extended Abstract

Aim: It is important to determine the factors affecting the number of key audit matters disclosed in audit reports, as well as examining the key audit matters included in audit reports in terms of its content. The aim of the study is to investigate the affecting factors of the number of key audit matters for firms in operating BIST SME Index and analyze the main factors associated with their disclosure.

Method(s): 39 companies operating in the BIST SME Industry Index were included in this research. The data in the study were obtained from independent auditor's reports for the year 2019 and from financial reports for the year 2018-2019 of each companies included in the website of Public Disclosure Platform (www.kap.gov.tr). The main research questions can be expressed as "which factors affect the number of key audit matters?" In line with the research questions, 12 hypotheses were formulated and tested in the study. To test these hypotheses 15 different independent variables were used. Firstly, content analysis were utilized to determine the key audit matters (KAM) in the audit reports of the companies. Afterward, descriptive statistics and the frequency Analysis statistics were presented for all variables. Correlation analysis was performed to document relationship between variables. Finally multiple linear regression which is one of the quantitative data methods was used to test hypotheses. The most important limitation of this research is lack of qualitative factors affecting key audit matters.

Findings: Three of twelve hypotheses tested in the study were supported by findings. The results showed that audit type, firm size and current ratio affect the number of key audit matters disclosed. Fewer key audit matters are disclosed in the audit reports of the big four audit firm's. On the other hand, firm size has positive and significant impact on the number of key audit matters. The reason for this result can be explained as big companies have more complex structure and they contain more risk for auditors. Finally it has been determined that the current ratio, which is a liquidity indicator, increases the number of key audit matters increases. As companies with low liquidity and high indebtedness are considered to be financially risky, large number of key audit matters may have been disclosed.

According to the correlation analysis, there is no high relationship between the variables. So all variables were used for regression analysis. Other findings about this study are as follows; 23% of the companies in the BIST SME Industry Index are audited by one of the four big audit firms. 38% of the companies changed their auditors of the previous year in the 2019. 15% of the companies have losses in the last two years and have continuity risk. It was determined that at most 5 key audit matters were disclosed in the audit reports of the companies examined. On the other hand, it was found that no key audit matter was disclosed for one company.

Conclusion: This study can be considered as the first comprehensive study in Turkey sample in terms of determining the variables that may affect the number of key audit matters. While this study was conducted, there is only one study affecting the number of key audit matters in the Turkish literature. However, in that study, only four variables were considered as factors that may have effect on the number of key audit matters. It has been determined that there are many more variables that may affect the number of key audit matters in the international literature. Thereby, we recommend further studies to investigate affecting factors of the number of key audit matters by taking into account different aspects of the subject. Therefore, it is recommended to examine the factors that may affect the key audit matters in terms of quality.
